

DOI: [10.32702/2307-2156-2021.7.70](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.7.70)

УДК 351.85.304

*Я. О. Чепурко,
аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Національна академія державного управління при Президентові України
ORCID ID: 0000-0002-5395-7493*

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ВПЛИВУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЮ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

*Ya. Chepurko
Postgraduate student of the Department of Social and Humanitarian Policy,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

USE OF FOREIGN EXPERIENCE ON THE INFLUENCE OF CIVIL SOCIETY ON THE FORMATION AND IMPLEMENTATION OF SOCIO-HUMANITARIAN POLICY

У статті розглядається світовий досвід впливу громадянського суспільства на формування та реалізацію соціогуманітарної політики на прикладі демократичних країн, а саме: Великої Британії, Франції, Німеччини, Болгарії, Португалії, Румунії, Угорщини, Швеції. Аргументовано, що кожна громадська організація має свою власну «філософію існування», що конкретно визначає місію організації, мету, яку вона ставить перед собою, методи та засоби, за допомогою яких організація досягає своєї мети в тому числі і у формуванні та реалізації соціогуманітарної політики. З'ясовано, що співтовариства людей, пов'язаних між собою на політичній, релігійній чи професійній основі, існували ще у давні часи і наявність цих об'єднань так чи інакше торкалось інтересів держави, соціальних груп і конкретних осіб, а саме ці об'єднання одержували законодавчу регламентацію. Досліджено цілу низку європейських країн, які мають значний досвід щодо взаємодії органів публічної влади з громадськістю у питаннях формування та реалізацію соціогуманітарної політики, притому, використовують різноманітні технології та методики організації цього процесу. Виявлено, що в більшості країн громадськість бере активну участь в управлінні розвитком соціогуманітарної сфери за допомогою громадських консультативно-дорадчих структур, які функціонують при органах державної влади. У кожній із проаналізованих країн діяльність консультативно-дорадчих органів має свою специфіку, зумовлену особливостями державного устрою, політичної системи й культури та рівнем розвитку громадянського суспільства й демократії. Було розглянуто функціонування громадських організацій у політичних системах різних країн світу, зокрема, їхній правовий статус, сферу діяльності, компетентність та функції, порядок формування, фінансування діяльності, ступінь можливого впливу на державні органи тощо.

Зазначено, що державна політика має стати джерелом консолідації зусиль усього суспільства, спрямованого на формування двох головних трендів соціогуманітарного розвитку: формування сучасної особистості через подолання її патерналістського ставлення до держави та вихід у постіндустріальний період суспільства рівних

можливостей; формування громадянської культури інститутів громадянського суспільства як еліти соціогуманітарного розвитку, яка реально зацікавлена і готова взяти відповідальність за майбутнє суспільства.

The article examines the world experience of the influence of civil society on the formation and implementation of socio-humanitarian policy on the example of democratic countries, namely: Great Britain, France, Germany, Bulgaria, Portugal, Romania, Hungary, Sweden. It is argued that each public organization has its own "philosophy of existence", which specifically defines the mission of the organization, the goal it sets for itself, methods and means by which the organization achieves its goal, including in the formation and implementation of socio-humanitarian policy. It was found that communities of people connected with each other on a political, religious or professional basis existed in ancient times and the existence of these associations in one way or another affected the interests of the state, social groups and individuals, namely these communities. unions received legislative regulation. A number of European countries with extensive experience in the interaction of public authorities with the public in the formation and implementation of socio-humanitarian policy, in addition, use a variety of technologies and methods of organizing this process.

It was found that in most countries the public takes an active part in managing the development of the socio-humanitarian sphere with the help of public advisory structures that operate under public authorities. In each of the analyzed countries, the activities of advisory bodies have their own specifics, due to the peculiarities of the state system, political system and culture and the level of development of civil society and democracy. The functioning of public organizations in the political systems of different countries was considered, in particular, their legal status, sphere of activity, competence and functions, the order of formation, financing of activity, the degree of possible influence on state bodies, etc.

It is noted that public policy should be a source of consolidation of efforts of the whole society aimed at forming two main trends of socio-humanitarian development: formation of modern personality through overcoming its paternalistic attitude to the state and entering the post-industrial society of equal opportunities; formation of civic culture of civil society institutions as an elite of socio-humanitarian development, which is really interested and ready to take responsibility for the future of society.

Ключові слова: *громадські організації; соціогуманітарна політика; духовна консолідація; консультативно-дорадчі органи; публічне управління.*

Keywords: *public organizations; socio-humanitarian policy; spiritual consolidation; advisory bodies; public administration.*

Постановка проблеми. Розбудова демократичної, правової і соціальної держави в Україні пов'язана з формуванням громадянського суспільства. У сучасних умовах української дійсності інститути громадянського суспільства всього лише формуються, в силу чого не можуть повною мірою здійснювати дієвий контроль над державною владою у формуванні та реалізації соціогуманітарної політики. Проте вже зараз простежуються тенденції участі та зростаючої ролі інститутів громадянського суспільства, що все більше зміцнюються, в механізмі реалізації соціогуманітарних прав і свобод людини і громадянина в Україні. Разом з тим інститути громадянського суспільства не повинні повністю поглинути державу, підмінивши здійснення її основних функцій у соціогуманітарному розвитку недержавними структурами. Без ефективної реалізації державою її основних функцій неможливі створення і розвиток повноцінного громадянського суспільства в Україні.

Говорячи про західну модель громадянського суспільства, ми маємо на увазі сутнісний зміст цієї моделі, пов'язаний з наявністю певного культурного типу, системи життя, економічного, політичного устрою, ідеології. Для осмислення західної моделі громадянського суспільства важливо розібратися в його наборі цінностей, підставі державного устрою, ставленні до часу і простору, сприйнятливості до технічного прогресу тощо. Для заходу головними є цінності особистості, розвитку, вільної побудови держави на основі добровільного об'єднання економічно самостійних суб'єктів у великі територіальні спільності; він

характеризується прогресом у сфері науки і технологій. Головне у західній шкалі цінностей — індивід, людина як «міра всіх речей» (Протагор); все розглядається крізь призму людської особистості [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі на сьогодні досліджується досить широке коло проблем, які відображають взаємовідносини між органами державної влади і громадськими організаціями. Науковцями вивчаються питання використання зарубіжного досвіду щодо впливу громадянського суспільства на формування та реалізацію соціогуманітарної політики, механізми взаємодії громадськості й органів місцевої влади тощо. Зазначеній проблематиці присвячені праці таких сучасних вітчизняних науковців, як: Е.Афонін, В.Бакуменко, М.Білинська, М.Гаман, Н.Гончарук, В.Карлова, М.Кравченко, В.Купрійчук, А.Колодій, Т.Мотренко, В.Олуйко, П.Ситнік, В.Скуратівський, В.Трощинський та ін. Більшість робіт, присвячених співпраці з громадськими організаціями, окремими громадянами стосуються діяльності лише органів місцевого самоврядування, що є необґрунтованим.

Мета дослідження. З огляду на зазначене, головна ідея статті полягає у вивченні зарубіжного досвіду щодо впливу громадянського суспільства на формування та реалізацію соціогуманітарної політики та визначити напрямки його впровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу. Уважається, що поняття «громадянське суспільство» таке ж стародавнє, як і поняття «політична наука»: не можна розділити і окремо вивчати діалектично суперечливу єдність «аполітичного» громадянського суспільства і створеної ним самим політичної організації суспільства, зокрема держави. У працях учених минулого і сучасності ось уже більше двох тисячоліть громадянське суспільство розглядається, аналізується та описується всесторонньо, конкретно і достовірно. Відповідно поняття «громадянське суспільство», вбираючи в себе різні загальнолюдські цінності, набуває все більшої смислової багатоваріантності [1].

В Європі існували різні релігійні і політичні об'єднання, союзи взаємодопомоги, професійні організації, гільдії. Система гільдій і цехів у містах XI-XII ст. походила від ранньої німецької гільдії, що була військовим і релігійним братерством. Гільдії більш пізньої епохи багато чим зобов'язані руху Світу Господнього X-XI ст., який частково діяв через братерства, що називалися «гільдіями світу».

Історія громадських організацій Великої Британії сягає початку XVII ст., коли 1601 р. прийнято «Статут благодійництва». З того часу у Сполученому Королівстві діяли недержавні служби соціального забезпечення, «дружні товариства» та «будівельні товариства», метою яких був захист промислових робітників. У XX ст. виникли численні правозахисні організації, їх діяльність зосереджувалась у трьох основних сферах: проблемах навколишнього середовища, боротьба за мир, права жінок. Чіткого законодавчого регулювання такої діяльності не було, фактично, правовою базою виникнення громадських організацій стало припущення Загального права щодо свободи «збиратися разом для спільного блага [2, с. 12]».

У Франції була прийнята «Декларація прав людини і громадянина», яка проголосила: мета кожного державного союзу складає забезпечення природних і невід'ємних прав людини, таких як воля, власність, безпека та опір гнобленню.

У період з кінця XIX до середини XX ст. у Західній Європі законодавче регулювання права та діяльності об'єднань громадян було закріплено на конституційному рівні [3].

Основними законодавчими актами, які регулюють функціонування інститутів громадянського суспільства в Болгарії, є Конституція (1991 р.), якою гарантується право громадян організовуватись в асоціації, рухи, товариства та інші громадські організації, та Закон про неприбуткові організації (2001 р.), яким запроваджується поняття товариства та фундації, які відрізняються відповідно наявністю чи відсутністю в них членства, і два типи організацій, «які діють в інтересах своїх членів або ж суспільства». Сфера їх діяльності - політична, просвітня, правозахисна, релігійна, культурна тощо.

Функціонування культурно-просвітніх центрів, політичних партій, релігійних об'єднань та профспілок регулюється відповідно Законами про культурно-просвітні центри, про політичні партії, про віросповідання та Трудовим кодексом.

При Міністерстві юстиції Болгарії функціонує Громадська рада консультативний орган, який складається з представників неурядових організацій і професійних організацій суддів [4].

У Болгарії існує значна кількість недержавних політологічних центрів, які надають державним інституціям свої експертні оцінки та приймають участь у формуванні і реалізації державного управління у сфері соціогуманітарного розвитку. Серед таких: Інститут сучасної політики, який спеціалізується на покращенні функціонування Парламенту з точки зору дотримання прав людини; Центр дослідження демократії, який зосереджується на висвітленні проблем у подоланні корупції і на проведенні реформ у судовій системі; Інститут ринкової економіки, сфера інтересу якого - бюджетні реформи і макроекономіка. За активної участі болгарських неурядових організацій низкою урядових інституцій республікою Болгарія було розроблено декілька основних документів у сфері розвитку інститутів громадянського суспільства і проведення комплексу реформ в соціогуманітарній сфері. Так, під егідою Міністра з управління європейськими фондами розроблено «Стратегію підтримки розвитку громадських організацій Болгарії на період 2012-2020 рр.», а також проект документу, яким регулюється механізм фінансування громадянського сектору, зокрема за рахунок позабюджетних коштів – оперативних програм Структурного фонду ЄС, фінансового механізму Європейського економічного простору (ЄП), Швейцарської програми за співпрацю і партнерство з США. Міністерством фінансів Республіки Болгарії, за активної участі болгарських неурядових організацій, підготовлено проект

«Національної програми реформ республіки Болгарії на період 2012-2020 рр.», включаючи і соціогуманітарну політику [3].

Розвитку взаємодії з громадянським суспільством щодо формування та реалізації соціогуманітарної політики відводиться важливе місце у програмі діяльності нинішнього лівоцентристського уряду Данії. Зокрема, підкреслюється невідкладність реалізації низки ініціатив, що сприятимуть удосконаленню діалогу між громадянами та владою, покращенню якості законодавства соціогуманітарного розвитку та розширення кола можливостей з моніторингу урядової діяльності. У цьому зв'язку ключове значення відводиться імплементації Стратегії розвитку електронного урядування, якою передбачається реалізація 60 ініціатив у 9 сферах телекомунікації [5].

Робочим органом, що відповідає за реалізацію Стратегії, є Керуючий комітет з міжвідомчої координації, до складу якого входять високі посадові особи центральних органів виконавчої влади та представники муніципалітетів (Національна асоціація місцевих влад) і регіонів. Саме через останніх здійснюється громадський контроль за процесом удосконалення системи електронного урядування, адже більшість видів послуг, за якими звертаються громадяни до держави (соціальні виплати, догляд за дітьми та людьми похилого віку, охорона здоров'я, пошук роботи, оподаткування, задоволення культурних потреб, питання захисту навколишнього природного середовища та планування забудови тощо), надається на місцях [3].

У рамках реалізації міжнародної ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» Уряд Литви затвердив Програму вдосконалення державного управління на 2012-2020 рр., яка має на меті забезпечити відкритість для громадського суспільства процесів формування та реалізацію соціогуманітарної політики і заохочувати громадськість до активної участі в них. У програмі викладені конкретні цілі для реалізації цієї мети, спрямовані на поліпшення доступу до інформації, підвищення доступності культурних послуг для населення в Інтернеті, сприяння залученню громадськості до законотворчих процесів у сфері культури, а також до підвищення якості соціальних послуг, що надаються населенню органами державної влади. Відповідно до Програми, Литва протягом до 2022 року зобов'язується розвивати відкриті ініціативи Уряду у таких сферах: Забезпечення високого рівня підзвітності органів державного управління перед громадськістю шляхом опублікування інформації щодо законотворчої та оперативної діяльності влади у соціогуманітарній сфері, яка має значення для громадянського суспільства. Вживаються зусилля для забезпечення якості донесення цієї інформації до громадськості (тобто вона є ясною за змістом і прийнятною за формою). При здійсненні зазначених цілей активно використовуються можливості нових інформаційних технологій. Для реалізації зазначеної ініціативи в Канцелярії Уряду Литовської Республіки діє Відділ громадян та відкритого уряду Департаменту комунікації, який забезпечує щоденний прийом для пересічних громадян, представників бізнесу, неурядових організацій тощо, розглядаючи їхні скарги, пропозиції, вирішуючи їхні проблеми духовного та культурного розвитку, надаючи консультації та необхідну інформацію з питань соціогуманітарної політики тощо. Аналогічні консультативні пункти діють у кожному з міністерств Литви. Один раз на тиждень консультації проводяться одним з Міністрів Уряду Литовської Республіки [6].

За оцінками міжнародних неурядових організацій, уряд Королівства Нідерланди домогся значного прогресу у сфері відкритого урядування, зосередивши увагу на кількох ключових аспектах цієї концепції. Зусилля уряду спрямовані на поліпшення соціальних і культурних послуг і використання можливостей, що виникають у зв'язку з відкриттям урядових даних, для підвищення рівня надання послуг та економічного зростання. Крім того, уряд Нідерландів постійно вживає заходів щодо забезпечення прозорості своєї діяльності у формуванні та реалізацію соціогуманітарної політики.

У Королівстві Нідерланди розроблено проект Плану дій, що включає у себе низку заходів та принципів по підвищенню рівня відкритого урядування. Крім того, в рамках цього Плану дій пропонується внести зміни до Закону Нідерландів про публічний доступ до урядової інформації (Wet openbaarheid van bestuur, далі – WOB). Зусилля, спрямовані на забезпечення відкритого урядування, можна розділити на кілька напрямків:

- *підвищення доступності та полегшення повторного використання урядової інформації* (Національний портал відкритої інформації включає наразі понад 250 баз даних, посилання на конкретні сторінки на яких міститься загальнодоступна урядова інформація, повний збір законодавства Нідерландів тощо);

- *чесність і ефективність державного управління.*

Щоб гарантувати, що державні службовці можуть працювати чесно, статутні правила урядових інституцій доповнюються так званим переліком основних стандартів чесності. Зазначений перелік передбачає, що кожен державний орган повинен: у письмовій формі затвердити політику чесності; регулярно перевіряти, які завдання пов'язані із здійсненням частин контактів з конфіденційною інформацією і високим ризиком шахрайства; мати свій власний кодекс поведінки; прийняти правила роботи з конфіденційною інформацією, особливо, щодо комп'ютерної безпеки; перевірити кваліфікацію нових співробітників; заохочувати нових співробітників до чесності у виконанні своїх функцій.

- *поліпшення надання послуг.*

Уряд Нідерландів активно працює над покращенням надання державних послуг. Скрізь, де можливо, послуги робляться більш простими, ефективними і надаються більш оперативно. Різні програми, які були розпочаті в останні роки спрямовані на поліпшення надання послуг у електронному вигляді, спрощення бюрократичних процедур, а також на спрощення обміну інформацією між різними органами державної влади.

Основною метою, окрім ефективності, є зменшення часу необхідного для надання послуг фізичним та юридичним особам.

- зв'язок з урядом на особистісному рівні.

Зв'язок з урядом на особистісному рівні є успішним, новаторським зусиллям, що було започатковано в останні кілька років і спрямоване на неофіційне вирішення проблем, представлених думок, скарг та заперечень у зазначеній сфері. Незабаром після отримання заяви, скарги або заперечення, державний службовець повинен зв'язатися з людиною, яка звернулася до державного органу (зазвичай по телефону), щоб обговорити ситуацію і віднайти найкращий спосіб вирішення питання чи проблеми. Такий підхід часто сприяє уникненню судових позовів за участю фізичних або юридичних осіб і держави [5].

У Португалії нараховується близько 18 тисяч громадських об'єднань та організацій, які діють у різних соціальних та гуманітарних сферах. Це – духовний та культурний розвиток, захист прав споживачів та навколишнього середовища, вияв солідарної підтримки, волонтерська діяльність тощо [6].

Роль громадянського суспільства в житті Португалії стає темою наукових конференцій та семінарів, які проводяться місцевими соціологами і в яких часто беруть участь провідні представники португальської соціально-політичної та гуманітарної еліти, включаючи нинішніх та колишніх керівників держави і членів урядів. Ця проблематика є присутньою на державному телебаченні у щоденній публіцистичній телепередачі «Громадянське суспільство», для участі в якій запрошуються авторитетні фахівці з різних соціальних та гуманітарних сфер діяльності для обговорення актуальних життєвих тем, зокрема нематеріальної та культурної спадщини, духовного розвитку, тютюнопаління, волонтерська діяльність, проблеми людей похилого віку та молоді, свобода преси, корупція, боротьба з бідністю та збереження довкілля тощо. З питань, які набули глобального характеру, португальські громадські організації співпрацюють зі Світовим Банком, який підтримує ці напрями діяльності на національному та громадському рівнях у різних країнах світу [3, 5].

Взаємодія державних органів Румунії з інститутами громадянського суспільства регламентується Законами «Про соціальний діалог», «Про прозорість ухвалення рішень в державному управлінні», «Про вільний доступ до інформації, що становить інтерес для громадськості», Рішенням Уряду «Про заснування, організацію та функціонування комісії з питань соціального діалогу в рамках міністерств та префектур», а також іншими нормативними актами. Законодавчі акти були схвалені відповідно до вимог Європейського Союзу з метою підвищення ролі громадянського суспільства у реалізації гуманітарної політики тощо [5].

Також, уряд Румунії ухвалив рішення про створення Тристоронньої національної ради соціального діалогу, як загальнонаціонального консультативного механізму з соціальними партнерами. Рада складається представників уряду (не нижче рівня державного секретаря), керівників профспілкових конфедерацій, представника Національного банку Румунії та представників громадянського суспільства. Основними завданнями вищезазначеної ради є: обговорення та аналіз проєктів програм і стратегій, що розробляються на урядовому рівні; розробка та сприяння впровадженню стратегій, програм, методологій та стандартів в галузі соціального діалогу; вирішення на основі тристороннього діалогу проблем соціального, економічного та гуманітарного походження; обговорення та укладення соціальних угод та пактів, а також інших домовленостей на національному рівні та моніторинг за їх імплементацією, тощо [7].

У Концепції розвитку громадянського суспільства в Словацькій Республіці викладаються ключові аспекти участі неурядового сектору у державній політиці та визначаються соціально-економічна, гуманітарна та інші сфери, співпраці неурядових організацій та держави, обґрунтовується підтримка державою активних громадян та реалізації політики відкритого уряду, обґрунтовується підтримка громадської дискусії з принципових питань духовного розвитку суспільства, викладаються заходи з імплементації і контролю за реалізацією заходів Концепції розвитку громадянського суспільства в країні [8].

Зокрема, на особливу увагу у згаданій вище частині Концепції розвитку громадянського суспільства в Словацькій Республіці заслуговують такі її розділи, як доводи на користь участі неурядового сектору у державній гуманітарній політиці, форми та участі неурядових організацій у державній соціальній політиці, «плюси» та «мінуси» участі неурядових організацій у державній культурній політиці, стратегічні цілі забезпечення участі неурядових організацій у державній економічній політиці, пріоритетні заходи забезпечення участі неурядових організацій у державній соціогуманітарній політиці (на національному та регіональному рівнях); доводи на користь підтримки державою активних громадян та реалізації соціогуманітарної політики відкритого уряду, доводи на користь підтримки громадської дискусії з принципових питань гуманітарного розвитку суспільства, форми громадської дискусії з принципових питань соціального розвитку суспільства, стратегічні цілі підтримки громадської дискусії з принципових питань культурного розвитку суспільства, пріоритетні заходи підтримки громадської дискусії з принципових питань гуманітарного розвитку суспільства тощо [5, 9].

На законодавчому рівні взаємодія державних органів Угорщини з інститутами громадянського суспільства, залучення громадськості до формування та реалізації державної соціогуманітарної політики регулюється законами «Про цивільні організації», «Про національні цивільні підпрограми» та прийняттям Цивільної стратегії. Наразі в Угорщині взаємодія між інститутами громадянського суспільства та урядом відбувається у різних сферах у тому числі і соціогуманітарній та проходить в різних формах. Координатором взаємодії між інститутами громадянського суспільства та Урядом Угорщини виступає Департамент громадського діалогу та цивільних зв'язків Міністерства людських ресурсів Угорщини. Структурно Департамент входить до Державного секретаріату з питань національних меншин, релігії та цивільних зв'язків.

Основними завданнями даного Департаменту є: сприяння взаємодії інститутів громадянського суспільства у підготовці та прийнятті рішень місцевим самоврядуванням з питань релігії, етнополітики, інформування, забезпечення підтримки зв'язків з регіональними громадянськими інституціями у формуванні та реалізацію гуманітарної політики тощо [4].

У Фінляндії прийнятий «Закон про ініціативу громадян», який після внесення відповідних поправок до Конституції, гарантує кожному громадянину Фінляндії виборчого віку право законотворчої ініціативи. Тобто, кожен громадянин може внести на розгляд парламенту пропозиції започаткувати розробку законопроекту щодо розвитку освіти, культури, охорони здоров'я тощо, або подати до парламенту вже розроблений законопроект в цілому, якщо на підтримку його ініціативи буде зібрано не менше 50000 підписів [1].

Діяльність громадянського суспільства у Швеції розглядається як сукупність ініціатив об'єднань громадян на добровільній основі – асоціацій, фондів, кооперативів та інших організацій, спрямованих на покращення різних аспектів життя суспільства в цілому та реалізацію інтересів окремих груп і громадян у співробітництві з державою та бізнесом. Основними сферами цієї діяльності є гуманітарна, соціально-економічна, некомерційний сектор, неурядові та неприбуткові організації [5, 10].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений вищезазначений аналіз дає змогу автору зробити такі висновки:

- зарубіжний досвід впливу громадського суспільства на формування та реалізацію соціогуманітарної політики доцільно запроваджувати у вітчизняній сфері взаємодії органів державної влади з громадськими організаціями за умови його адаптації до українських умов;

- наявність кількох моделей функціонування громадських організацій свідчить про обов'язковість урахування національних особливостей.

Подальші наукові дослідження будуть стосуватися детального аналізу сучасного стану діяльності вітчизняних громадських організацій крізь призму основних функціональних моделей.

Список літератури.

1. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2013. – 536 с.
2. Войтков В. «Третій сектор» загнан в п'ятий угол / В. Войтков // Власть и политика. – 2003. - № 32-33. - С. 12-13.
3. Гостева О.М. Європейський досвід взаємодії органів державної влади та громадських організацій. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» № 9, 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1124>
4. Конституция Франции 1958 года // Конституции зарубежных государств: Великобритания, Франция, Германия, Италия, Соединенные Штаты Америки, Япония, Бразилия: Учебное пособие / Сост. проф. В.В. Маклаков. – 7-е изд. – М.: Wolters Kluwer Russia, 2010. – С. 79-136.
5. Досвід взаємодії державних органів країн світу з інститутами громадського суспільства, залучення громадськості до формування та реалізації державної політики, протидії корупції, забезпечення електронного урядування [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ogp.gov.ua/sites/def>
6. Джига Т. В. Розвиток соціального партнерства в країнах ЄС та Україні: порівняльний аналіз / Т. В. Джига // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. вісник: зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 50 (№ 8). – С. 621-628.
7. Lewin L. Governing Trade Unions in Sweden / L. Lewin. – Cambridge: Harvard University Press, 1980. – 180 p.
8. Соціальна і гуманітарна політика Підручник / [авт. кол. : В.П.Трощинський, В.А.Скуратівський, М.В.Кравченко та ін.]; за заг. ред. Ю.В.Ковбасюка, В.П.Трощинського. – К. : НАДУ, 2016 – 792 с.
9. Соціогуманітарні чинники інтеграції і консолідації українського суспільства : аналіт. доп. / авт. кол. : В.П.Трощинський, В.А.Скуратівський, О.П.Петроєж та ін. – Київ: НАДУ, 2018. – 160 с.
10. Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів: теоретичні і політичні аспекти : монографія / В.П.Трощинський, В.А.Скуратівський, Н.П.Ярош та ін.; за заг. ред. В.П.Трощинського. – Київ: НАДУ, 2018. – 256 с.

References.

1. Vasylyev, H. Yu. Vodnik, V. D. Volianska, O. V. And others (2013), *Hromadianske suspilstvo: politychni ta sotsialno-pravovi problemy rozvytku: monohrafiia* [Civil society: political and socio-legal problems of development: monograph], edited by MP Trebin, Pravo, Kharkiv, P. 536.
2. Vojtkov, V. (2003), "The third sector is driven into the fifth corner", *Vlast' i politika*, vol. 32 33, pp. 12-13.
3. Hostieva, O.M. (2017), "European experience of co-operation of public and civil organizations authorities", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 9, [Online], available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1124>
4. Constitution of France 1958 // Constitutions of foreign states: Great Britain, France, Germany, Italy, United States of America, Japan, Brazil: Textbook / Compiled by prof. V.V. Maklakov, 7th ed., Wolters Kluwer Russia, 2010, Moscow, Russia, pp. 79-136.

5. Experience of interaction of state bodies of the world with institutions of civil society, public involvement in the formation and implementation of state policy, anti-corruption, e-government, available at: <http://ogp.gov.ua/sites/def>
6. Dzhyha, T. V. (2011), "Development of social partnership in EU countries and Ukraine: comparative analysis", *Hileia. Istorychni nauky. Filosofski nauky. Politychni nauky: nauk. visnyk: zb. nauk. Prats*, vol. 50 (# 8), pp. 621-628.
7. Lewin L. *Governing Trade Unions in Sweden* / L. Lewin. – Cambridge: Harvard University Press, 1980. – 180 p.
8. Troshchynskiy, V.P. Skurativskiy, V.A. Kravchenko, M.V. and others (2016), *Sotsialna i humanitarna polityka Pidruchnyk* [Social and humanitarian policy Textbook], edited by YV Kovbasyuk, VP Troshchynsky, NADU, Kyiv, Ukraine, P. 792.
9. Troshchynskiy, V.P. Skurativskiy, V.A. Petroiezh, O.P. and others (2018), *Sotsiohumanitarni chynnyky intehratsii i konsolidatsii ukrainskoho suspilstva : analit. dop.* [Socio-humanitarian factors of integration and consolidation of Ukrainian society: analytical report], NADU, Kyiv, Ukraine, P.160.
10. Troshchynskiy, V.P. Skurativskiy, V.A. Yarosh, N.P. and others (2018), *Formuvannia ukrainskoi identychnosti v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoretychni i politychni aspekty: monohrafiia* [Formation of Ukrainian identity in terms of modern challenges: theoretical and political aspects: monograph], NADU, Kyiv, Ukraine, P.256.

Стаття надійшла до редакції 16.07.2021 р.